

ELŐSZÓ

Sorozatunk első kötetének összeállítása (1988-1990), de megjelentetése (1992)* óta is sokat változott a filológiai jellegű szakmák helyzete, s így természetesen a könyvtörténeti kutatásoké is. Az említett kötetünk előszavában optimistán azt reméltük, hogy gyors egymásutánban hallgatóink és az olvasók kezébe adhatunk öt olyan kötetet, amely a sorozatcímbe megjelölt témára vonatkozóan az európai szakirodalomból reprezentatív válogatást közöl. Csalatkozni kellett reményeinkben. Nem csupán a szokásos pénzhiány miatt hiúsult meg terveink gyors valóráválthatósága, hanem azért is, mert alapvető szemléletváltás zajlott le az egész felsőoktatásban. A hallgató ma már fizet azért, hogy tanulhasson, s ezért – természetes módon – ellenszolgáltatást vár. Az az elv, hogy a hallgató segítsen a hallgatónak, tehát az, hogy a német szakos a német szakirodalmat fordítja, a francia a francia könyvekkel dolgozik, s ezért csak jelképes anyagi ellenszolgáltatást – no meg szakmai ismeretet – kap, ma már nem létezik. A hallgató éppúgy, mint a hivatásos fordító, sok pénzt szeretne kapni a fordításáért még akkor is, ha munkája nem feltétlenül hibátlan. Mi magunk, tanárok sem lelkesedésből dolgozunk már, s nem szívesen fordítjuk le újra azt, amiért már valakinek fizettünk. Nos, ezért is késett a második kötet, és nem tudjuk, hogy mikor kerül a tanítás segédletei sorába a francia szakirodalmi szövegválogatás.

Pedig nagy szükség van rá, és öröndetesen igény is. Az angolszász válogatás ma már gyakorlatilag elérhetetlen, több felsőoktatási intézmény is ajánlja háttérolvasmányul. A Juhász Gyula Tanárképző Főiskola Könyvtártudományi Tanszékén a nappali tagozatos könyvtárosképzés mellett létező hat szemeszter időtartamú *régi könyves speciális képzéssel* párhuzamosan 1995 szeptemberében a József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karán is elkezdődött a hasonló képzés. A régóta létező *művelődéstörténeti speciális képzést* pedig szakká szeretnénk fejleszteni. Ha tehát csak e képzésformákon használnánk oktatási segédletként ezeket a válogatásokat, akkor is megérné kiadni.

* * *

A kiadás jogi körülményei köteleznek bennünket az első kötet előszavában leírtak megismétlésére:

* Válogatás az angolszász szakirodalomból. Vál., jegyz.: Monok István, Szabó Enéh. Szeged, 1992, Scriptum. /A könyves kultúra. XIV-XVII. század. I./

Szöveggyűjteményünk jogi (copyright) és szakmai szempontból is hangsúlyozottan *kézirat gyanánt* jelenik meg (s nem kerülhet könyvesbolti forgalomba). Mít jelent ez szakmai szempontból?

Olyan köteteket kell előállítani, amelyek a szakember számára nem használhatóak – *oktatási segédanyag*. Elhagytuk tehát a jegyzeteket; a hivatkozásokból, s csaknem teljeskörűen a szövegből is kihagytuk az egyes kódexek, régi könyvek lelőhelyét (signatura). Az eredeti nyelvű (latin, ónémet) betéteket is fordítottuk, s csak néhány helyen, a kor hangulatát felidézendő hagytuk meg. Írtunk azonban néhány, a hallgatót eligazító jegyzetet, hiszen ezek a tanulmányok nem az oktatás számára íródtak, s sok olyan szöveghelyet magyaráznunk kellett, ami esetleg egy szakember számára felesleges. Technikailag ezt kétféleképpen oldottuk meg: ha rövid (egy-két szavas) megjegyzést tettünk, akkor azt a szövegben hagytuk, s szögletes zárójelben kurzívan szerepel. Ha hosszabb magyarázatot igényelt a kérdés, úgy lapalji jegyzetben találja meg az olvasó. Nem jelöltük tehát sehol a szokásos „- szerk.” jelöléssel saját szövegünket, hiszen valamennyi szögletes zárójelben, illetve lábjegyzetben szereplő megjegyzés tőlünk származik, s csak ezek.

Néhány szót kell szólnunk *válogatásunk elveiről*:

Amellett, hogy az angolszász kötet tematikus felépítését is szem előtt tartottuk, a hallatlanul gazdag, nagy hagyományú német könyvtörténetírás történetét is szerettük volna bemutatni. A nagy tudományszervezői tapasztalattal rendelkező Paul Raabe és a gyakorló tanár Karl-Heinz Weinmann tanulmánya így került a kötet élére. A Paul Raabe által előadása végén említett történeti olvasmánykutatás történetéről és elméleti alapjairól szóló Georg Jäger tanulmány zárja ezt a *kutatástörténeti egységet*.

Kommunikációelméleti blokknak nevezhetnénk Erdmann Weyrauch és Michael Giesecke írásait. Arról az információs forradalomról szólnak, amely a könyvnyomtatás felfedezése után zajlott le a nyugati-keresztény világban. Giesecke előadása inkább elméleti: rövid összefoglalása a Suhrkamp kiadónál megjelent korszakos (944 oldalas!) monográfiájának.**

Az *olvasmány- és könyvtártörténet forrásairól*, azok természetéről a wolfenbütteli Wolfgang Milde professzor és Günter Berger tanulmányát választottuk. Azért, mert Milde a könyvjegyzék formájából, szerkezetéből nagy erudícióval valóban általános, a korszakot tipikusan jellemző tanulságokat tudott levonni; Bergerét azért, mert a hagyatéki leltárak az olvasástörténet leggyakoribb és egyben legfontosabb dokumentumai.

** Giesecke, Michael: Der Buchdruck in der frühen Neuzeit. Eine historische Fallstudie über die Durchsetzung neuer Informations- und Kommunikationstechnologien. Frankfurt am Main, 1991.

Heinrich Kramm a német *könyvtártörténetírás* nagy klasszikusa. Olyan könyvtártörténetet írt, amely a könyvtárat nem szakítja ki művelődéstörténeti környezetéből, és úgy, azzal a szemlélettel írta azt meg, ahogy mi is szeretnénk e tárgyat tanítani. Wolfgang Adam tanulmánya tulajdonképpen kutatási jelentés, szakirodalmi összefoglalás, sok konkrétummal, és újabb kutatási eredménnyel egészíti ki a Kramm adta képet. Alfred Hessel könyvtártörténete ma már klasszikus műnek számít, magyar fordítása megszerezhetetlen. A minket közelebről érdeklő évszázadokra vonatkozó részeket ezért közöljük itt is.

Peter Bietenholz is klasszikusnak számít. A bázeli *könyvkiadás* teljesítménye a XVI. században szinte egyedülálló. A tudományos könyvpiac ellátója, a nagy konkurens (Párizs, Velence) állandó provokátora, s így a tudományos kiadások állandó megújításának motorja volt. Emellett meg kell jegyezni, hogy a Kárpát-medence könyvtáraiba bejutó könyvanyag jelentős része e városból származik, még akkor is, ha éppen nem ott vásároltak meg az ottani kiadványokat.

Wolfgang Milde *hatástörténeti* tanulmánya tudománytörténetileg is jelentős. Tanulságai, módszerei már átvezetnek egy önállósuló tudományterületre. Ezen hatás- és olvasmánytörténeti irányzat szerzőitől külön szeretnénk egy válogatást megjelentetni, talán a Helikon, világirodalmi figyelő egy számaként.

Tisztában vagyunk kötetünk nagy hiányosságával: a könyvet Németországban fedezték fel. Újabban több Gutenberg monográfia is megjelent, számos tanulmány és bibliográfiai az ősnymtatványok kutatásával kapcsolatban. Ugyancsak hiányzik a nyomdászattörténeti, illetve a kereskedelem-történeti tanulmány. E hatalmas terület hallatlanul gazdag könyvterméséről, könyvkereskedelméről azonban meglehetősen nehéz röviden beszámolni. Bízunk abban, hogy valamelyik monografikus feldolgozás magyar kiadásának sikerül kiadót találjunk.

Monok István